

Ameriška sodobna drama

Ameriška drama zvesto hodi vzporedno z razvojem ameriške književnosti. Književnost se še vedno išče, in išče se tudi drama. Velika imena je v našem času dala ameriška dramatika: O'Neil, Arthur Miller, Tennessee Williams. Kot blisk sta zasvetili tudi imeni Steinbecka in Saroyana. Kakor roman, išče tudi drama meje in obod ameriški duhovnosti v sodobni literaturi. Oboje, roman in drama, označujeta na eni strani mladostna romantika in drzna, izvirna silovitost na drugi strani.

V čem pa je posebnost sodobne ameriške drame? V čem je značilnost uprizoritve *Kristalna menažerija*? Kakor toliko sodobnih pisateljev, tako je tudi Tennessee Williams poln iskanja, analiziranja in prodiranja v človekovo podzavest. Generacija po prvi svetovni vojni ni imela svojega središča v Združenih državah; "the lost generation" — izgubljena generacija — se je iskala v Parizu. William Faulkner je svoje zadnje najmočnejše delo *A Fable* naslonil na dogodke v Franciji in na Pariz. V delih Ernesta Hemingwaya so najmočnejši motivi v svetu izven Zdr. držav. O'Neil se je pri iskanju izraznih sredstev naslonil na grško antiko, Arthur Miller je najmočnejši tam, kjer je daleč od problemov ameriškega dnevnega življenja.

Velik je napor, s katerim se sodobna literatura otresa vplivov evropskih literarnih del. Skoraj pol stoletja je nad njeno usodo ležala dediščina Sigmunda Freuda. Ni mogla mimo ameriške dramatike. Večina del Tennessee Williamsa in Arthurja Millerja nosi znake in vplive evropske psihoanalitične šole. "A Streetcar Named Desire" je bil v tej smeri najbolj izrazit, v drugih delih se je avtor *Kristalne menažerije* otresal teh vplivov in uspel, kadar je razgrinjal vsebino človekove usode s sredstvi poetičnega realizma.

Sodobna moderna novela, roman in drama uspevajo, kolikor so v borbi proti Freudovi dedščini. Kakor Freud operirajo s sanjskimi motivi, toda sanje niso več diagnoza razkroja; sanje so vhod v pravljico. V sodobni ameriški literaturi je *Kristalna menažerija* nakazala močan odpor proti pretiravanju vrednot psihoanalize v pojmovanju duše. Človek ni žrtev svojih bolezni, prividov ali bilanca sanjskih razlag; človek je lastnik duše, ki ima za svojo rešitev močnejša sredstva od človeških. *Kristalna menažerija* je šele pravljica o tem spoznanju, vendar že odpira vrata novim lepotam.

"Gledalec je prišel v dvorano, poln pričakovanja, nemiren, radoveden... in to je gledališče, to je vse! Drugo ni nič! Iz tega izhaja vse drugo, kar se začenja razvijati na odru, kajti oder je bil že v gledalcu, v globini njegovega doživljanja; bilo je nejasno občutje. Z viška je razpolagal s seboj in se sklanjal nad praznino, da bi jo napolnil. Vso dušo je zajelo pričakovanje in nikdo se mu ne more izogniti. Vse hrapi in v poslednjem samoto in mir!

Iz notranjosti raste začaranost in človek se dviga, kakor bi bil na robu propada, loteva se ga pijanost, navdušenje. Tedaj se je zgodilo! Ni bil nagon ali dejanje: nekdo je prišel na oder, hitro, nenadno, ali pa tudi počasi in skoraj nevidno. Vsi so ga videli, a istočasno so že vsi pozabili nase.

Ni bilo mnogo, kar se je zgodilo: samo malo si je maskiral obraz, glas je donel v drugi barvi, in čarovnija se je zgodila. Vse drvi sedaj za tem, kar se dogaja na odru. Če so na odru sanje, bodo vsi zaviti vanje. Mnogi bodo pozabili nase, drugi se še trudijo ostati pri svojih slikah.

Ko se v dvorani osebni jaz izgublja v srečno senco, se začenja doba osvobajanja osebnosti. Ušhi smo ječi in za nas so pravi obrazi tisti, ki so na odru maskirani.

To je resnično neverjetno. Oder nam ponuja bežno sliko, privid izgubljenega raja.

L. Jouret

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Gledališki odsek

Sobota, dne 29. novembra 1958, točno ob 20 uri v župnijski dvorani v Ramos Mejia

Tennessee Williams

K R I S T A L N A M E N A Ž E R I J A

Igra v dveh dejanjih

Režira: *Marijan Willenpart*

Vstopnina: 20.— pesov (prvih šest vrst), in 15.— pesov.
Vstopnice se dobe v pisarni SKA, Alvarado 350, Ramos Mejia in v Dušnopastirski pisarni, Ramón Falcón 4158 od 23. nov. dalje.

SLOV. KULT. AKCIJA

Gledališki odsek

Sobota dne 29. nov. 1958 točno ob 20. uri v dvorani župnišča v Ramos Mejia

Tennessee Williams

K R I S T A L N A M E N A Ž E R I J A

Igra v dveh dejanjih

Režija in scena:

Marijan Willenpart

Nastopajo kot gostje:

Majda Uršič-Volovškova, Radojca Kramer-Šušteršičeva, Tine Debeljak ml. in Martin Kovačič.

Sezono kulturnih večerov je v soboto 8. novembra zaključil trinajsti kulturni večer, ki je bil posvečen sedemdesetletnici slovenskega pisatelja Stanka Majcena. Bil je v dvorani pri Bullrichu v okviru literarnega odseka.

Večer je začel predsednik Ruda Jurčec, ki je napovedal, da ima večer dva dela: v prvem delu predavanje dr. Tineta Debeljaka o pisatelju Stanku Majcenu, v drugem pa so bili na sporedu odlomki iz pisateljevih del.

Predavatelj je podrobno orisal pisateljevo življenjsko pot, podal literarni obraz Majcenove osebnosti in ga označil kot najmočnejšega predstavnika v generaciji pred prvo in po prvi svetovni vojni zlasti med sodelavci okoli Dorna in sveta. Le škoda, da je potem pisatelj umolknil in je zato danes med najmanj znanimi pisatelji v naši literarni zgodovini. Sicer je krepko zastavil svoje pero v letih proti koncu druge svetovne vojne, vendar je mogla iziti samo ena knjiga njegovih črtic, v Drami pa so dali njegovo dramo Materi. V sodobni književnosti je Majcen most med generacijo, ki je sledila Ivanu Cankarju in sodobnim literarnim rodom.

Majcenova dela so bral ga. Pavci Maček-Eiletzeva, Tine Debeljak ml. in pisatelja: Mariborčan Zorko Simčič in Ruda Jurčec, rojak iz Slovenskih goric. Bile so recitacije pesmi in črtice od začetka do Bogarja Meha.

Ob koncu se je predsednik zahvalil za sodelovanje vseh pri lepem razvoju letošnjih kulturnih večerov in povabil na zadnjo prireditev v sezoni, ki bo dne 29. novembra v uprizoritvijo Tennessee Williamsa Kristalne menažerije v režiji Marijana Willenparta, v župnijski dvorani v Ramos Mejja.

IZ DELAVNICE NAŠIH ČLANOV

Tercet in kvartet Finkovih. Že pred zadnjo vojno je tercet sester Finkovih z rednimi nastopi v ljubljanskem radiu stopil v prvo vrsto naših komornih vokalnih skupin. Med okupacijo in revolucijo so njihovi nastopi v vzdušje trpljenja in strahu prinašali lepoto in pogum. Nato so v novi domovini s svojimi komornimi koncerti izpolnile vrzel, ki smo jo čutili poleg tako razvitega zborovskega petja. S tem, da se jim je pridružil brat Božidar, morejo nuditi vse možnosti od samospelave do kvarteta.

Podjetnost "Jadrana" (Gabrenja in dr.) je omogočila izhajanje plošč in se tako del njihovega programa more razširiti po naših domovih. (Plošče narejene v Ljubljani so seveda nedostopne). Doslej so posneli predvsem narodne pesmi. Pri njihovi interpretaciji je opozoriti na pristnost sloga: nobenih motečih manir, ki napravijo iz ljudske pesmi ali sejmško popevko, ali pa jo, z viška gledano, porabijo za razkazovanje izvajalcev ali prireditelja. Pri Finkovih ožive topli, zlit glasovi naravno tekoče melodično in harmonično tkivo, ki se je s preprostim besedilom zraslo v eno.

Že izdelane so plošče z naslednjimi narodnimi pesmimi v izvedbi terceta: Ej vigred je to (koroška), V dolinci prijetni, Sneg za to leto, Ena ptička mi poje (zadnji dve s klavirsko spremljavo). V izvedbi kvarteta: Popotnik pridem čez goro, Kje so tiste stezice (s klavirsko spremljavo).

Plošči božičnih pesmi (Rajske strune, Zveličar se nam je rodil, Sveta noč) se v kratkem pridruži nova (Nocoj ne morem spati, Raduj, človek moj, Glej zvezdice božje, Na polnoči grede).

Adamičevi "Petnajst let" (kvartet) bo sledilo — upamo — še več plošč umetnih skladb.

obrazi in obzorja

OB KRISTALNI MENAŽERIJU
(Razgovor
z režiserjem Marijanom Willenpartom)

Dobil sem ga pred delavnico; čakal me je. Sedla sva kar v kavarno pri sosedu in začela. Okleval je, ali je razgovor sploh potreben, ali ne. Navajen je skromnosti in se zaveda, da je ravno v samoti največ srečnih trenutkov. Nerad sili v ospredje... Ko sem ga vprašal, zakaj je belolas, pa še tako mlad (hotel sem na ta način izvedeti razloge za njegovo zadržanost), je pohitel z ugotovitvijo, da se je že začel "beliti", ko mu je bilo devetnajst let. Redka sreča — ne bo sivel, ko bo že bolj v letih... Odtod verjetno tista brezskrbnost in neposrednost v besedah in v obnašanju; zdrav realizem, ki kar kipi iz njegovih sodb in razmišljanj. Kakšna škoda, sem pomislil, da mu ni bilo dana, da bi se bil mogel stalno posvetiti teatru prav zaradi teh naravnih darov in sposobnosti. Toda že sva bila v razgovoru:

"Kdaj ste začeli s teatrom?"

"Bilo je na Viču. Lepa kopa fantov nas je bila, ki smo hoteli igrati. Iskali smo prilike in šli k skupinam, ki so nam nudile možnosti... Bil sem 17 let star, ko sem že mogel nastopiti kot režiser. "Postavil sem" na oder ljudsko igro "Minar in njegova hči". Med fanti, ki so se motali po odru, je bil tudi Stane Sever. Bil je še premlad, vendar je hotel biti na deskah, če ne za drugo, pa za prenašanje kulis in ravnanje luči... Danes je Sever prvak ljubljanske Drame. S Severjem sva še pogosto sodelovala, vendar je že nastopal kot igralec in skupaj sva hodila v šolo pri Osi-pu Šestu. Šest je oral ledino slovenski dramatski vzgoji; pri njem sem opravil dveletni režiserski tečaj.

Režiral sem kaj kmaču Tavčarjevo Potok in Struga in za tem Bevkovega Kajna. Vendar sem opazil, da me je poleg režije zanimala tudi scena in večino svojih uprizoritev sem sam opremil, kakor sem tudi pri drugih režijah pomagal kot scenarist. Preizkušnja v tej smeri je bila zame uprizoritev Jurčičevega Tugomerja in Kreftovih Celjskih grofov na prostem. Režiser je postavil delo na ogromen oder in rešitev scene ni bila lahka. Vendar smo ravno s temi prireditvami želi velik uspeh in so nam prihajali izrekat priznanje člani in režiserji iz Drame.

Seveda sem med tem tudi igral, bodisi na domačem odru ali pa sem hodil pomagat sosednim skupinam. Zlasti se dobro spominjam Švejka, kjer sem igral in tudi oskrbel sceno. Z delom smo lahko bili zadovoljni. Nismo bili dobro sprejeti

samo pri domačini od drugod so bili odmevi ugodni.

Med nas so prišli tudi avtorji s svojimi prvenci. Tega nekega dne prišel Jože Vomberec prinesel svoje prvo delo Vrnitev njegovo prvo delo, je najbrž napisal že kaj drugega in in tudi za to sem pripravil slovenskega dramatika Slučaj z ulice. Našemu odru delo na odru zagrebške

Večino del smo igrali samo po enkrat, in vendar smo odrekli naporem.

Iz Viča sem se tam poiskal drugo liško skupino in zato sem ustanovil še sedaj se rad tem bajnem svetlu ke in višek sezona je bila uprizoritev In v emigraciji v spominu! Začel je, kako sem iskal ljudi (pri delu, na Iskal sem "tipe", jih povabil! Mislim ba, ker mi je potičič prišel povedati zbrano skupino in "izpustim" iz roka-gradiji v Italiji uprizoritev Hamleta liji. Režiral sem

Po prihodu v moglo nadaljevati režirati več del. osrečajoče dejstvo tudi toliko krstni del." Prišla sva že z očmi prostor, s je bil trenutek, da prenesem težišče wa.

"In kdaj ste začeli pisateljevanjem? Saj vem, da pravo dramsko delo?"

"Če bi hotel go seči — kakor ver pisal — zelo dale odločil, ko smo se zbirali v Gongu ertov in nekatere lo rečeno, da nam je potrebno novo pisateljevanjem? Mislim, da je bilo to l. 1953. Ko je z delom Slov. k produkcijo, sem delo

o tem, bi moral vsak, ki je kaj vaj. Res sem že domočnostne igre. V odločil, ko smo se poleg drugega snovali mnogo lepših ertov in nekatere lo rečeno, da nam je potrebno novo pisateljevanjem? Mislim, da je bilo to l. 1954 je začela akcija in sklenila produkcijo, sem delo

še predelal in krstna predstava je bila še isto leto v okviru Slov. kult. akcije v dvorani v Ramos Mejja.

V okviru SKA je bila isto leto izvedena tudi uprizoritev Azazela. Tudi o tem smo začeli govoriti pri Gongu, ko smo ugotavljali, da bi nam bilo treba del v stilu komornega gledališča. Nekateri so mislili, da bi v tem stilu podali samo nekatere prizore Azazela, sam sem pa bil mnenja, da naj damo Azazela v celoti. Prevzel sem to "priredbo" in jo postavil na oder. Moja priredba je bila zelo zvesta izvirniku; niti stavka nisem spremenil, le prizore sem prenašal tako, da sem potek povezal in omogočil — tako vsaj menim — izvedbo v okviru, ki je odgovarjal zamisli komornega podajanja. Bil je poskus. Črtal nisem nič, nič dodajal, le prestavil sem prizore..."

"In kako je z novim dramskim delom? Ali ste ga že končali? Kako radi ste mi pripovedovali o poteku pisanja..."

"Res je, koncept je končan. To se pravi, da je glavno delo storjeno, seveda pride sedaj še najvažnejše: podrobna izdelava. Vprašujete, kakšen naslov sem dal... Kar kratko: Čudak iz pampe... In vsebina? Čisto naša! Z namj so prišli v Argentino tudi številni intelektualci in zanje je bil problem najtežji. Kako se bodo mogli ohraniti in najti primerno okolje in zaposlitev? Moj junak se je odločil, da odide v pampo. Kar tja nekam v sredino Argentine. Tam najde stik z novo zemljo, ugotovi, da je zemlja povsod nekako enaka in da si ljudje v bistvu niso tako različni. Ugotavlja, da živi naprej, kakor da bi bil v domovini. Nič mu ni bilo treba s sebe luščiti slovensko lupino. V Buenos Airesu pa ima sorodnike, brate, strice in tete. Po dolgem času se odloči, da jih obišče in da se snide s Slovenci tam, kjer imajo sedež vse slovenske ustanove, tam je središče vse slovenske družabne in kulturne delavnosti. Prepričan je, da so Slovenci tam ostali čisti, nedotaknjeni, ohranjeni. Toda kakšno presenečenje! Brat se je poročil sicer s Slovenko, toda kakšne nazore ima ta svakinja. In kaj počno mlajši? Kaj delajo drugi "javni" delavci? Ko se skuša znajti in opozarja na pravo slovensko miselnost, slovenske osnovne vrednote, ga začno čudno zreti in se sprašujejo, kje jemlje take "nazore" in kje je živel teh deset let? Končno se velika večina njegovim nazorom vedno bolj čudi, mnogi ga zasmehujejo. Najbolj obzirni so še tisti, ki ugotavljajo, da je pač "čudak iz pampe". Obrne glavnemu mestu hrbet in se vrne v svoj "slovenski" svet v pampi. Tam bo ostal zvest sam sebi, v očeh plemenitenih slovenskih "meščanov" pa bo ostal vsaj čudak... če ne še kaj hujšega..."

Pomislil sem: saj sva v bližini Kristalne menažerije! Tam dva svetova, v novem slovenskem delu tudi ljudje na dveh ravlinah. Kako je zagrabil ljudi v svojem delu? Kako jih je izdelal v režiji drame ameriškega avtorja?

"Menim, da mora biti vsaka oseba svoj tip in mora tudi dati na oder svoj lik. Samo na ta način je možno delo dati kot celoto. Igralci naj izdelajo svoje like kot celote zase, potem bo skupna igra zadela pravo bit umetnine.

Pri Tennessee Williamsu je tokrat naloga še težja, ker so liki izdelani zelo realistično, celota pa mora izzveneti kot moderna pravljica. Toda tega igralci ne smejo igrati, občutje pravljice se mora zgraditi v gledalcih. Delo je izredno realistično pisano, poezija vsebine pa je v ozračju, ki mora kipeti iz odra.

Marsikaj nam bo moglo povedati to delo. Zlasti pa bodi važno spoznanje, da v novi literaturi ni nič "novo" ali "moderno", kadar je misel usmerjena v veliko ljubezen do človeka in njegovega trpljenja."

"In v skupini imate nekatere, ki nastopajo prvič med nami?"

"Res je! In to se mi zdi zelo pravilno... Marsičesa danes ne bi bilo, če ne bi pred leti nastopila Slovenska kulturna akcija. Mnogim je omogočila delo, jim odprla vrata v hram kulturne dejavnosti. Sam vem, kaj mi je dala in koliko ji dolgujem! Najlepše se ji morem oddolžiti pač s tem, da njene vrste pomnožim in da povečam število tistih, ki imajo radi gledališče in jim "deske odra pomenijo svet". — Talentj slone na darovih in talentom ne bo nikdo resna ovira!"

R. J.

Uglasbitev Molitve za Baragovo beatifikacijo. Prof. Geržinič je na željo odbora Južnoameriške Baragove zveze uglasbil za mešani zbor besedilo "O Bog, ki si v škofu Frideriku Baragi..." V nedeljo Kristusa Kralja je novo skladbo prvič izvedel pevski zbor Gallus.

kronika

—Gledališki odsek Slov. kult. akcije je sodeloval v nedeljo 26. oktobra pri proslavi praznika Kristusa Kralja, ki so jo priredili Slovenska katoliška akcija, Slovenska misijonska zveza in Južnoameriška Baragova zveza. Odsek je izvajal pod zaglavljem Ljubezen vse veruje, vse upa, vse prenese dramsko podobo Nikolaja Jeločnika Baragovi blagri in Guida Manacorda Pavlovo slovo iz trilogije Pavel iz Tarza. Nastopali so Marija Kutnar-Jeločnikova, Marjeta Smersu, Jože Rus, Maks Nose, Frido Beznik in Nikolaj Jeločnik, ki je tudi režiral.

V glasbenem delu je bila izvajana skladba prof. Alojzija Geržiniča "Molitev za Baragovo beatifikacijo", ki jo je izvajal Gallus.

—Družabna pravda je v nedeljo dne 2. novembra priredila svoj redni letni študijski dan. Predavali so gg. dr. Ivan Ahčin, dr. Janez Arnež in Rudolf Smersu. Podan je bil pregled gospodarskih razmer v Sloveniji; predavanje dr. Ahčina pa je podalo ideološke osnove režima. Prireditev je izredno dobro uspela.

—Gledališki odsek SKA je ponavljal Linhartovo komedija Ta veseli dan ali Matiček se ženi in sicer dne 22. nov. v Ramos Mejja in 23. nov. v Lanusu.

doma in po svetu

— Maribor ima Umetnostno galerijo, kjer je v septembru 17 slikarjev razstavljalo 99 del. Vsi slikarji so iz Maribora ali okolice.

— Francoski pisatelj A. Maurois, znan po biografijah o Byronu, Shelleyu, Disraeliju, obeh Dumasih, je pred leti napisal tudi biografski roman o pisateljici Georges Sand, ki mu je dal naslov "Lelia". Prevod je izšel tudi pri Državni založbi Slovenije in sicer ga je oskrbel Izidor Cankar, ki pa je dal delu naslov Temno hrepenenje - Njen življenjepis.

— Pisatelj in gledališki kritik Filip Kalan-Kumbatovič je izdal zbirko svojih esejev pod naslovom "Nemirni čas". V enem izmed esejev se ostro izreka proti nastopu ekspresionizma na Slovenskem, ki da je s svojim poudarjanjem človeka (besedo je ekspresionizem začel pisati z veliko začetnico, pravi Kalan) zavrl prehod v pravi humanizem revolucije na levo za celo desetletje ali še več.

— V Franciji izhaja več zbornikov o zgodovini teatra in o razvoju gledališke umetnosti. Trije zborniki so prinesli predavanja, ki jih je imel o zgodovini slovenskega teatra in sodobnih težnjah slovenske drame na raznih kongresih v Franciji in Angliji vodja Gledališke akademije v Ljubljani Filip Kalan-Kumbatovič.

— Cankarjeva založba v Ljubljani je začela izdajati serijo knjig Mala filozofska knjižnica. V zbirki bodo izšla glavna dela svetovne filozofije, zlasti dela klasičev. Tako je izšel prevod Thomasa Moora "Utopija", takoj nato pa delo Luciena Goldmanna "Humanistične vede in filozofija". Knjižice imajo žepno obliko in služijo zlasti tistim, ki morajo prebirati knjige tudi med potovanji ali sicer izven doma.

— Na tržaški radijski postaji je prof. Martin Jevnikar dne 2. oktobra predaval v okviru oddaje Nova slovenska književnost o delu Karla Mauseja Jerčevi galjoti.

— Letošnjo italijansko knjižno nagrado Strega je prejel pisatelj Dino Buzzatti za knjigo 60 Racconti.

— Ljubljanski reviji Knjiga 57 grozi isti konec kot reviji Beseda, ki je morala predlanskim prenehati, ker ni bila dovolj pogodi režimu. Vladni kulturni svet namreč podpira revije s posebnimi dokladami. Reviji 57 je sedaj podpora ukinil, ker "ni povsem v skladu s političnimi in idejnimi prižadevanji vlade." Okrog revije se je zbiral mlajši rod.

SLOVENSKA KULTURNA AKCIJA

Gledališki odsek

Sobota dne 29. novembra 1958 ob 20 uri v župnijski dvorani
v Ramos Mejía

Tennessee Williams

kristalna menažerija

Igra v dveh dejanjih

Osebe:

<i>Amanda, mati</i>	Radojca Kramer-Sušteršičeva
<i>Laura, hči</i>	Majda Uršič-Volovškova
<i>Tom, sin</i>	Tine Debeljak ml.
<i>Jim, zakonski kandidat</i>	Martin Kovačič

Godi se v St. Luisu

Čas: sedanost in preteklost

Režija in scena: Marijan Willenpart

Vstopnina: 20.— pesov (prvih šest vrst) in 15.— pesov.

Vstopnice so na prodaj v pisarni SKA, Alvarado 350, Ramos
Mejía in na Ramón Falcón 4158.

ZALOŽBA SLOVESKE KULTURNE AKCIJE

ZA MIKLAVŽA

Mirko Kunčič:

Gorjančev Pavlek

Mladinska povest

Slovenski bajeslovni svet je povezan z argentinskim, slovenska domovina se je približala našim malčkom v tujini — nudila pa bo knjiga užitek tudi vsem ljubiteljem slovenske pisane besede.

Opremil: I. Bukovec

Cena knjigi: (v Argentini) broš. 50.— pesov, vezana v
karton 70.—, v platno 90.— pesov.

Dobite jo lahko v pisarni SKA, Alvarado 350, Ramos
Mejía in na Ramón Falcón 4158.